

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

SZERKESZTIK Dr. BRASSAI SÁMUEL és BOROS GYÖRGY.

Az Unitárius Közlöny előfizetési ára 2 korona 40 fillér (1 frt 20 kr.) Egyes szám ára : 24 fillér (12 kr.) A Dávid Ferencz Egylet rendes tagjai, 5 évi kötelezettséggel, egy évre csak 2 koronát fizetnek. Minden pénz Gálfi Lőrincz egyll. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra (Jókai-utca 9. sz.)

Levél Brassai Sámuel úrnak.*

Tisztelt és szeretett bölcs tanító-mester,
kinek tanítványa szép Székelyországon
s ideát is majdnem minden művelt ember, —
levelem jókedvben, erőben találjon.

Valahányszor képed felöltik énnékem,
a fölmagasodó havasra gondolok,
mely áll mozdulatlan, nyugodtan, fehérén,
míg lábánál jönnek-mennek az évszakok,
s lombot hoz, lombot visz az idő folyása, —
csak a vén hegy, az áll, s nincsen változása.

Te születni láttad ezt az agg századot,
s térdeden ringattad öregapáinkat.
A halál azóta négy termést aratott,
s az első termésből fűszál sem maradt.
Te meg ringatod most az unokáinkat.

Egy század! Micsoda irdatlan nagy pálya!
A gondolatnak is megfárad a szárnya,

* A „Pesti Hirlapból“ vettük át.

Szerk.

amig átrepüli, s lankadtan száll hozzád,
hogy bámulja a te agg, eleven orczád.

Egy század! Mennyi viz folyt a Tiszán, Dunán,
s mennyi vér a földön!
Te láttad, amikor Napoleon után
a hollók ezre szállt át a Székely-földön.
Láttad nemzeteknek színe-változását,
fölemelkedését, térdre lebukását.

Mikor te születted, még e földön jára
Byron, Schiller, Goethe s a mi Csokonaink;
a vidám Gvadányi verseket irkála,
s a nagy testőr búsan kószált jószágain;
Dugonics még akkor mondásokat gyűjtött,
s Révai éhezve írta nagy nyelvtanát;
Kölcsey gyermek volt, pillangókat űzött
s Berzsenyi még zárva tartotta asztalát,
Erdélyben azidétt dörgött Wesselényi:
»Nem taníthatott meg József császár félni!«

Te hallád ébresztő szavát Széchenyinek
s láttad a legelső gőzhajót a Dunán;
láttad Magyarország mi volt s aztán mi lett,
mint virágzott a föld az ő lépte nyomán.
(Pozsonynál végződött akkor Európa.
Oláhországig nyúlt határa azóta.)

Te láttad halovány arcát Kazinczynak
s olvastad szent lánggal égő leveleit,
Tapsoltál te is a két Kisfaludynak,
s új könyvül lapoztad Himfi Szerelmeit.
A Szózat költője bátyámnak nevezett.
Úr korában láttad a magyar nemzetet.

Egy göndörhaju és nagyfejű legényke
járogatott hozzád akkortájt ebédre.
Hóna alatt mindig egy göngyöleg kóta;
maga-csinálgatta mindenféle nóta.
Ottan próbálgatta a te zongorádon,
s te rá-bolintál: Ez jó itt, barátom.

Már akkor ott volt az ifju írásában
az a tiszaparti szép furulya-nóta,
amit elbájolva hallgatunk Bánk-bánban,
Ez az Erkel, — ez is érczczé vált azóta.

S ércz immár Kazinczy, Kölcsey, Berzsenyi . . .
Szobrok itt e földön, csillagok az égen,
S a kit üstökös-ként láttál megjelenni,
s a Küküllő mellett lehullni, eltünni,
káprázatba ejtő fényes csodaképen, —
Petőfi is immár ércszoborrá váltott,
S az idő uj század küszöbére hágott.

Oh mondd te, százéves időnek tanuja,
ki emberkorában láttál egy réteg port,
vak véletlen-e a sors, vagy Isten ujja?
jobb-e így, ahogy van, vagy jobb ahogyan volt.
Merre megy e nemzet száz esztendő óta?
Fakul-e vagy virul hármás lobogója?
S ahogy egy hosszú út Nébó-hegyén állasz,
mi az, amit láthatsz?

S óh mondd, te mindenben-tudós, bölcs aggastyán,
aki száz esztendőn át folyton tanultál,
s ki a földet, eget egyaránt vizsgálván,
mélyben és magasban legtovább jutottál,
érdemes-e élni?

Ha visszasiklana az időnek lába,
s Isten megkérdezne születésed előtt,
igent-e vagy nemet válaszolnál rája,
végig élné-e még egyszer a jövőndőt,
mit felelnél neki?

Mennyi egy század, ha magad mögé nézel:
hosszu zürzavar-e, vagy csak rövid álom.
S megmondhatod-e már száz esztendő's észszel
miért él az ember ezen a világon?
S melyik él hát bölcsen itt; a hangya-lelkü?
vagy pedig a másik: a pillangó lelkü?
A szent vagy az állat? A bűvő? A bátor?
A gaz vagy a jámbor?

Melyik ér többet: az arany vagy a rózsá?
a paloták terme? — vagy a füves róna?
a mosolygó lány? — vagy a mosolygó király?
a dicsőség? — vagy a tavaszi napsugár?

Melyiknek jobb itt: a bölcsnek vagy butának?
Kinek higyjünk jobban: Jézusnak — Budhának?

Ézek szavá szent-e vagy Darwin tanai?
Állatok vagyunk-e vagy Isten fiai?

Mi jobb: tudni mindent, és nem hinni semmit?
avagy hinni mindent, és nem tudni semmit?

S megtudjuk-e vajjon, ha vénségbe estünk:
testünké-e lelkünk, vagy lelkünké testünk?

Mi a legszebb, amit életedben láttál:
a csillagos ég — a nap kelte és szállta? —
a szerelmesére melázó virágszál? —
a megbocsátó arc? — a boldog kis árva? —
vagy az anya képe,
mikor rámosolyog a csecsemőjére?

S mondd: mindétig nyilló virág-e a remény,
ez az örökké zöld, ritkán termő növény?
vagy ez is a korral, — gondolom szomorú, —
emlékké szárad, mint az asszony-koszoru?

De te még máig se tetted le a könyvet.
Mi az, mit még nem tudsz? Mit tanulhatsz többet?
Mit kutatsz-keresel? Tudni mit kívánsz még?
Micsoda homályok oszlására vársz még?

Vagy nincs partja, nincs, a tudás tengerének?
A miriád csillag mind hiába lángol,
hogy megvilágítsa a nagy sötétséget,
amelyben zalámbol!?

Oh mond: ki megéri a századik évet,
hajnalt érez-e vagy közeledő éjet?
S ahogy elfáradván, lassabbodik lépte,
hova néz az ember: a földre? — az égre?
Oh mondd: úgy vagyunk-e, mind az erdő fája,
mely aggon visszadól a földnek porába;
vagy úgy, mint ama nagy égitestnek fénye:
remegve szállongók, minden sötétségbe;
s nem tudva: mi élet, mi halál, mi álom,
csak csüggünk a hiten, mint a pók a szálon.

*

Kérdezek, kérdezek, de nem azért kérdek,
hogy felelettel is fáraszszalak téged;

csak ahogy orczádat eltünődve nézem,
egy százesztendő nagy mult tűköreképen,
lelkemben a kérdés buborékként támad . . .
De mindnek mögötte áll a jó kívánat:
teledet az Isten tartsa napsugárban:
boldog vidámságban!

Gárdonyi Géza.

Luther, mint ember.

Olvastatott a D. F. Egylet 1897. évi február 21-ik napján tartott felolvasó ülésén.

Tisztelt közönség!

Múlt csütörtökön múlt egy éve, hogy a lutheri reformáció hívei mindenütt megülték a nagy hitbajnok halálának 350-ik évfordulóját. Nyilvánvaló lett ismét, hogy a nagyok s dicsők, ha meghalnak is — élnek. Luther is él! Igaz ugyan, hogy a római egyház sokszor azt hitte róla, hogy immár agyon verte, de hasztalan!

1522-ben, tehát akkor, midőn még dicsősége tetőpontján állt, egy csehországi bányavárosban a fanatizált bányászok egy fabótot, mely Luthert ábrázolta, máglyán égettek meg, melyet 28 szekér tűzifából raktak össze. Kár a jó tüzi fáért! Midőn Luther ezt megtudta, nagyot nevetett és azt mondotta: Nosza, mivel oktalanságból cselekedték s tűzükkel sem nékem, sem tanomnak nem ártottak, legyen hát Isten nevében elfelejtve!“

Luther még élt, midőn egyszer egy olasz ember könyvet írt róla, melyben örömmel hirdette a világnak, hogy a reformátort biz el vitte az ördög. Luther ismét nagyot nevetett s az olasz ember könyvéhez előszót írva, kinyomatta azt saját költségén 1545-ben Wittenbergában. Ne csodálkozzunk ezen; hiszen nem rég történt, hogy Majunke, egy porosz királyi tanfelügyelő és plébános-jezsuita, lenből kötelet font s azt Luther nyakába akasztva így kiáltott föl gunykazajjal ajkain: Itt függ Luther, az öngyilkos! Azonban Luther harmadszor is nagyot nevet s azt mondja: Itt állok, Róma mond meg, hogy meghaltam-e?

Luther élt s él ma is s nem volt szörnyeteg, mint *ember* sem, mint szeretnék ellenei elhithetni az emberekkel s mi több *mint ember is bármiként torzítsák el emberi alakját csodálatra, tiszteltre s sok tekintetben követésre méltó.* Mivel azonban ép mint ember, kivált napjainkban, nagy megtámadtatásoknak van kitéve, legyen szabad öt ez alkalommal, mint *embert* bemutatni a tisztelt közönségnek.

A nagy és komoly reformátor tehát mint ember is nagy és tiszteletre méltó, mert mindenkor fogékony vala szive az *élet szépségei és örömei* iránt. Egész lénye ama keresztény s igazán ev. vidámságot lehellé, s szeme előtt tartva Istenét, amaz apostoli szóra is jogot formált, hogy: „*Minden a tiétek!*“ Ő tehát nem idegenkedett semmi emberi dologtól; nem a föld vigasságától sem. *A virágot* meg nem veté, hanem lehajolt hozzá s leszakította azt, hogy alkalmilag csokrot kössön belőle. S ugyanazon ajkakkal, melyekkel családját Isten tiszteletére buzdította, nem átalotta kimondani: „*Örvendjünk és vigadjunk!*“

Természet és művészet, élet és tudomány, földi és mennyei dolgok tiszta és nagy öröm forrásaivá lesznek. A teremtő dicső munkáit nem győzi szemlélni és csodálni! Csodálja a *méhecskét*, „mely oly tiszta munkát végez s oly példás rendet tart;“ és a madárkát, „*mely gondtalan ül az ágon*“; gyönyörködik a *rózsa* szépségén, „*melynek pompáját egy festő még akkor sem volna képes előállítani, ha érte egy mennyországot adnának néki*“; csodálva tekint az *égi napra*, „*mely hősiiesen futja meg pályáját!*“ Mi megható, ha így kiált föl: „*Nézzétek csak, mi gyönyörűen virágoznak a fák! Mily kedves a tavasz, milyen rég nem láttam! Ő csak tudánk bizni az Istenben.*“ Már ezen néhány idézet is mutatja nekünk, mi szivesen lapozgatott e nagy férfiu a természet csodakönyvében, s testben, lélekben üdülve tér vissza kis tanuló szobájába, könyveihez, a természet dicső templomából s ha aztán újra elfáradt a szellemi munkában jámbor öreg famulusával, *Sieberger Parkassal*, az esztergához ül; vagy kezébe veszi lantját s majd vig, majd komoly dalt zeng rajta.

Zene és ének! ki számlálhatja meg az örömórákat, melyeket e kettő nyújtott néki és egész háza népének. — „*Muzsika asszony*“ — így nevezé a zenét — csodás hatással volt reá. Fiatalabb éveiben a zene hangjai mély ájultságból is felköltötték és késő aggkoráig barátnője volt, mely vigasztalta őt, élete minden küzdelmei közt. „*A zene Isten adományainak egyik legszebbike* — ugymond — *a Sátán nagy ellensége, a zene sok gonosz gondolatot űz tova; fegyelmezi s neveli az embereket, szelidebbékké, okosabbakká és erkölcsösebbékké tévén őket. Isten adománya és ajándéka, s nem emberé; elűzi az ördögöt s megvidámítja az embereket; a zene elfeledteti velünk a haragot, kevélységet és sok más vétséget, bünt. A theologia után az első hely őt illeti és a legnagyobb tisztelettel neki adózom. Egy iskolamester kell, hogy a zenéhez értsen, mert különben rá sem nézek. Ha a szomorúság erőt akar venni rajtatok, akkor zengjétek egy dalt, miként Dávid és Elizaeus tevé.*“ Igen, a zene és ének valának Luther kísérői, öröm és bánat, jó és rossz napokban. S ha falura ment ki, uta-

zás közben a menny kék boltozata alatt versenyt énekelt az erdő dalosaival.

De nemcsak a zene országában, de általában a *művészet minden ágában* keresett üdülést s buzdult fel lelke. A *költészet* hive maradt teljes életében; s a *festészetnek* remekein örömmel pihennek szemei s a túlbuzgók ellenére nem tartja bálványimádásnak, midőn lakását Mária képe ékíti vagy midőn a *templomok oltárát* nem fosztja meg az azt ékítő képtől. *Kátéját* és *bibliáit* fametszetekkel látja el. Nagyon is megtudja érteni az *olasz festők* szinpompáját, a *hollandok* ügyességét; habár *Dürer* egyszerű festészete tetszik neki leginkább. Oltalmába veszi a *tánczot*, melyet bizonyos részről korlátoztak, s öröme van benne, ha az ifjuság gyakorolja magát abban, mert ez — ugymond — alkalmat ad az ifjaknak, hogy illedelmet tanuljanak, tisztelettel viseltessenek a nőnem iránt. Sőt nevezetes még az is, hogy a későbbi idők tulzott *puritanismusa* és *pietismusa* ellenére, a *drámai* művészetre is szelid ítéletet mond, a mennyiben kijelenti azt, hogy szindarabok előadása nemcsak megengedhető, hanem erkölcsileg építő hatással is bír.

Igy tehát a vidámság hajléka lett Luther háza, mely egykoron zárda volt, mihez nem csekély mértékben járult számtalan barátja és vendége, kik ott ki- s bejártak. Mert a nagy férfiú sohasem volt barátok hijával. Volt valami Lutherünkben, mi az embereket hatalmasan vonzotta a nagy férfiúhoz, tiszteletet parancsoló, minden tekintetet félretevő jellemével. Ritka módon letudta környezetét bilincselni; egy Melancthon, Bugenhager, Jonás, Amsdorf, Cruciger, Cranach, Spalatin és stb. teljes életében hivei maradtak, sőt egy Staupitz is, egykori zárdafőnöke, ki nem csatlakozott ugyan a reformáció nagy mozgalmához, szeretettel emlékezett Lutherről élte fogytáig. Ezek nem egyszer fordultak meg Luthernél s voltak az ő kedves vendégei, valamint Lenke néni, neje nagynéje, néhány diák, köztük nem egy szegény ifju gyűlt asztala köré. Ez volt ám az asztalkerek, mely derekasan neki esett a szorgalmas házi-asszony által izletesen elkészített vacsorának, melyet naggmértékben fűszerezett a házi úr majd komoly, majd pedig tréfás beszédje, imitt-amott talán kissé durva élceze is.

(Vége következik.)

Grätz Mór.

Az angol unitáriusok között.

Lapunk mult számából értesültek olvasóink, hogy az E. K. Tanács alólírottat és Ürmösy Jenő egyháztanácsost kiküldötte Angliába képviselőül a Sheffildben tartott „Nemzeti unitárius konferenciára“. Utunkban Berlinben hozzánk csatlakozott püs-

pökünk derék fia ifj. Ferencz József, ki velünk volt angliai egész utunkon. Angliába ápril 1-én érkeztünk meg s onnan ápril 13-án indultunk vissza.

Két hétnek sok és kedves tanulságáról és emlékéről beszámolni vajmi nehéz feladat. Egy-két dolgot megemlítek, előre bocsátván, hogy szervezetünk meglehetősen próbára volt téve, mert a tengeren, Ostende-Dover között, sanyaru vad szél és dühös hullámok hánytak-vetettek ide s tova, azontul pedig legtöbbször hideg eső és szél kísért. Londonban a szerencse csakhamar Bowie Copeland urral, a Brit és külföldi unitárius Társulat titkárával hozott össze, kinek szivességét több irányban élveztük. Bowie titkár 40 év körüli férfi, erőteljes, munkás ember, ki a titkári állandó munka mellett még lelkeszi teendőket is teljesít. A titkár az angol unitárius egyház képviselője úgy Angliával, mint a külfölddel szemben. Titkári működéséről a választmányoknak (committee) tesz jelentést a havi gyűléseken. A bizottságnak s illetőleg a Brit és Külföldi Unitárius Társulatnak van egy elnöke, ki egy évre választatik az évi közgyűléseken. Egyedül a titkár állandó hivatalnok, tehát a titkári állás sok tekintetben a mi püspöki állásunknak felel meg. Az angol unitáriusoknak is meg van az a kiváló szerencsésük, hogy ezen a magas és fontos álláson egy tapintatos, előzékeny és lelkes férfi áll, kinek vezetése alatt az angol unitárius egyház szépen gyarapodik. Rendes szószéke nincsen, de az üresedésben levő és kísérleti állomások igen gyakran az ő gondja alatt vannak. Az irodában egy könyvtáros működik egy segéddel, kiknek két külön helyiségük van. A titkárnak külön irodája van, hol vendégeit is fogadja. A titkár mellett állandóan alkalmazva van egy írnoke helyettesítő nő, ki részben a fogalmazványokat, főleg a másolatokat végzi. Bowie titkár az iskoláügyben erős küzdelmet fejtett ki az utóbbi években azért, hogy a londoni iskolaszékekbe liberalis gondolkozású egyének jussanak be és hogy az államilag segélyezett iskolákban ne az anglikán papok, illetőleg tanítók tanítsák a vallást, hanem tanítsa minden felekezeti a maga növendékeinek.

A Manchester városi theologiai intézet és az oxfordi Manchester College felügyelő bizottságai abban a nagybecsű kitüntetésben részesítettek, hogy egy közös meghívón összehívták a Manchester vidéki papságot ápril 1-re, hogy nekem alkalmat nyújtsanak az angol unitárius papság egy részével megismerkedésre és a magyar unitárius papság megismertetésére. Fájdalom, a sürgőnymeghívó már nem talált Kolozsvárt s csak három nap múlva ért utol Berlinben, honnan a gyűlés napjára, ápril 1-ére eljutnom nem volt lehetséges.

Londonból, hol utitársaimat Lőfi Endre akadémitánk gondjára bíztam, Bolton városba mentem és ott ápril 4-én d. e. prédikáltam, estve az istentisztelet első részét, az ima, ének és bialiaolvasást végeztem, egy nagyon szép gyülekezet előtt Street Kristóf barátom és egykori osztálytársam helyett. Bolton egy 130.000 lakossal bíró gyári (főleg gyapotgyártás foly) város, hol a leggazdagabb gyárosok mind unitáriusok. Azt tapasztaltam, hogy Boltonban az unitarizmusnak olyan szerepe van, a milyen volt hajdan Kolozsvárt. Unitáriusainknak két nagy és gazdag berendezésű templomjuk és két vasárnapi iskolájuk van. Tailer Frank barátunk és neje, kik a mult évben Conferentiánkon voltak, boltoni lakók, s házuknál élveztem szives barátságukat. A sheffieldi konferencia az angol unitáriusok zsinatja volt. Az ország mindenik részéből nagy számmal vettek részt. A jelen voltak száma az 1500-at meghaladta, kik közül 5—600 volt a képviselők száma, kiket az egyes gyülekezetek, vasárnapi iskolák vagy más társulatok küldöttek, s a kik mint ilyenek szövazati joggal bírtak.

A konferencia ápril 6-án d. u. 4 órakor a külföldi követek fogadásával kezdődött. Rajtunk kívül csak egy indus külföldi volt jelen, mivel az ámerikai és hollandi követek nem jöhettek el.

A konferencia elnöke Beard Jakab, a ki egy nagy miveltségű és vagyonos világi ember, a konferenciát terjedelmes, magvas, szép beszéddel nyitotta meg, melyben megemlékezett egyházunkról és kifejezte mély sajnálatát a felett, hogy főt Ferencz József püspök úrhoz, kit predikálni vártak, nem lehetett szerencsájök. A hozzánk intézett szívélyes üdvözletre e sorok írója válaszolt. Válaszomban indokoltam a püspök úr elmaradását, mit a távolságon és nehéz uton kívül, gyengélkedő egészsége is igazolt, átadtam az E. K. Tanács, illetőleg egyházunk és a budapesti egyház meleg üdvözlését, ismertettem helyzetünket. Beszédemet a kitűzött rövid 15—20 perczre kellett szabnom. Az elnök és a konferencia szívélyesen és nagy melegséggel fogadta a magyar követeket.

A konferencia lefolyásáról már csak a jövő számban értesíthetem olvasóinkat.

Baros György.

Mi biztosítja leginkább a tempomba járást?

4.) Csak anyagi jólétnek örvendő nép lehet erkölcsileg is nemes, a jó erkölcsű nép pedig szorgalmas templombajáró. A mely községben szegénység gyalázat és feslettség harapódzik el, azt tanusítja, hogy előljárói nem felelnek meg hivatásszerű kötelességüknek s nem mennek elől jó példával. Ez alkalmazható az egyházközségekre is.

— Ha a pap tulságosan sokat nem beszél s nem keresi nagyon a feltűnést, megelégszik hivei társaságával, — leereszkedő s nyájas modoru; ha névszerint ismeri hiveit egytől-egyig, ismeri azok szenvedélyét, szeszélyét és kedélyhangulatát; segházi beszédeit ahhoz alkalmazza, és így mindég szivből egyenest szivhez szól. Az ilyen papnak templomi tanításai olyanok, mint a füzetekben hetenként megjelenő érdekesítő regény olvasása; — hivei nehezen várják a jövő vasárnapot, hogy ismét hallhassák az érdekesítő prédikációt, mely tudósnak s tudatlannak egyaránt élvezetül szolgál. Az ilyen papnak hiveit, tudóst és tudatlant, csak nagy ok tarthatja vissza a templomba menéstől; — a ki egyszer vagy máskor elmarad az alig várja a találkozást, hogy alkalma legyen megkérdezni, milyen volt a prédikáció vasárnap? — Tehát a hivatását igazán értő pap példás élete és lelki tehetsége által, biztosíthatja gyülekezetében a templombajarást; mert ott az anyagi viszonyok is rendezettek. Ám de mindenre születni kell; — erre pedig kevés pap születik korunkban, azért van a hanyag templomozás a legtöbb ekkleziában.

5.) Hogy a hivek lelkük egész örömeivel siessenek az Úr házába, ha erre szólítja őket a harangok ércnyelve, arra a legnagyobb befolyással van az illető lelkész egyénisége, mert igen sok függ attól, hogy a lelkész mily hatást tud gyakorolni hiveire a templomban szent beszédeivel és künn a mindennapi életben tetteivel. Ha ugyanis a pap erényes életet él s kötelessége pontos teljesítésével jó példát mutat hiveinek, és lélekre ható vonzó tanításaival igyekszik a hivek lelki épületének megszilárdítására, szóval ha megnyeri azoknak bizalmát és szeretetét ez által leginkább biztosítja a templomba járást, mert a hivek szinte várva várják az alkalmat, hogy hallhassák lelki pásztoruknak vonzó tanításait. E legfontosabb tényező mellé kétségtelenül hozzájárul a templom lakályos volta és más tényező is.

6.) A mely épületnek szilárd alapja biztos talajon van, az nem inog meg minden kis rázkodásra. A templomba járásnak alapja a gyermekkorban kezdődik. Itt kell biztos, erős alapot adni a gyerekeknek a lélek követeléseinek kielégítésére. Itt kell betanítani lelkét, hogy előálljon követeléseivel. Ki kell találni a módját, hogy az iskolás gyerek ne csak szokásból avagy kötelességből menjen a templomba, hanem, hogy szive, lelke sugallja neki az ottani megjelenést. Föl kell tártani, meg kell ismereteni a gyerekekkel a templom szentségét, nagyszerűségét, hogy ez iránt legyen minden javak felett a legnagyobb vonzalommal,

hogy ezt tekintse második otthonának. Ha megszokta valaki a gyerekkorban a templomba járást, nem fogja ezt nagy korában sem elhagyni és így bizonyára nem lesznek üresek az egyszerűségektől nagyszerű templomaink

T. olvasókhöz. Kérjük olvasóinkat sziveskedjenek szavazni a szerkesztőséghez beküldendő levelező lapon május 25-ig Melyik feleletet tartják legsikerültebbnek. A szavazó lapon elég lesz csupán a felelet számát említeni meg. A szavazatok és a pályanyertes neve a jövő számban közöltetik.

Szerk.

Az angol nők munkásságáról.

Angliai utamban sok nagyon öröndetes jelenséget észleltem, de semmi sem lepett meg annyira, mint unitárius nőink munkássága. A konferenzia hosszú tárgysorozatában egy délelőtt a nőknek volt adva és a nők remekül megfeleltek a várakozásnak, nemcsak, hanem azt tulszárnyalták a felmutatott sikerrel. Kedves nőolvasóink — remélem — örömmel veendik, ha a „Nők világában“ röviden értesitem az angol nőknek a vallásos és erkölcsös élet érdekében kifejtett munkásságáról.

Először is azt jegyzem meg, hogy a Sheffieldi Konferenzián kezdettől végig oly nagy számban voltak jelen a nők, hogy egyszeri áttekintésre nem lehetett volna eldönteni, a nők vagy a férfiak vannak-e többségben.

A nők napja a negyedik volt. Ekkorra engedték át a munkát számokra. Az udvariasság gondolata, ugy látszik, teljességgel nem zavarta a rendezőséget, mert különben legalább egy nappal elébb adott volna helyet számokra. Ez különben azt mutatja, hogy a jogegyelőségért még Angliában is sokat kell küzdeniök, de, merem állítani, hogy nem sokáig, mert ezen a gyűlésen oly férfiasan megállották helyöket, hogy teljesen meggyőztek arról mindenkit, hogy a kezökbe vett munkát józan megfontolással, páratlan kitartással és oly ügyességgel végezik, a milyenre a férfiak aligha képesek.

A nők gyűlését „Unitárius munkások uniojának“ nevezték. Elnöke volt Manning sheffieldi lelkész neje. Az elnöknő egyike a legkedvesebb nőknek s értelmi fensőségéről megnyitó beszédével meggyőzött mindenkit. A beszéd néhány tételéből megértjük mi czélja van a nők uniojának. Az unitárius egyházban mindig voltak és vannak oly unitárius nők, kik ernyedetlen

buzgósággal segítették a gyülekezetekben a társadalmi munka előmozdítását. Ez az unio az ugynevezett postai missionak köszöni létrejöttét. A mult évben alakult oly módon, hogy az egyház összes nőmunkásait, tanítónőket, felügyelőket stb. az unio szövetségébe bevonták. Az eddigi helyi társulatok megmaradtak régi szervezetükben, de az Unio támogatására és gyűlésein megjelenésre kötelezték magukat. Az elnöknőnek következő megjegyzése kiváló figyelmet érdemel a magyar unitárius nőknél is: az unitárius nők még nem látták át kellően a szervezkedés, együttműködés és szervezkedés fontosságát. Ha ezt átlátnák az egyházi élet roppant sokat nyerne, a szenvedő és tévelygő emberek jobb sorsra jutnának.

Az elnöknőn kívül hat nő beszélt: Dawsing k. a. jelentést tett a birminghami nők barátságos társulatáról. Pritchard k. a. a nők vallási és társadalmi munkássága érdekében tartott lelkes beszédet. A k. a. hibáztatta a konferencia rendezőségét, hogy a nőknek nem juttatott semmi részt egy ily nagy gyűlés sok munkájából. Vajjon nem volna-e jobb, kérdé a szónok, hogy ha mindnyájan együtt működnének? Melegen ajánlotta, hogy a vasárnapi iskolai tanítóknak több előkészítést adjanak. Lucas k. a. a felnőttek oktatását és megnyerését sürgette beszédében. Johnson k. a. a mértékletesség érdekében Liverpoolban kifejtett munkálatok eredményéről tett lelkesítő jelentést. James k. a. ki nem unitárius, a nők nemzeti munkája fontossága érdekében tartott szép beszédet, melyben kimutatta mennyi jót tehetnek a nők a társadalomban nemcsak a rossz szokások kiirtása, hanem a veszélyes eszmék meggátolása érdekében is. Tagart k. a. a magyarok nagy barátja, mély őszinteséggel sürgette, hogy a nők is, a férfiak is igyekezzenek védelmére lenni a társadalom elhagyott, nyomorult tagjainak s főleg a fiatal leányoknak, kik kenyér keresetre lévén utalva, ki vannak téve a csábításnak és az erkölcsi súlyedésnek.

A konferencia a derék nők lelkes beszédét nemcsak tapsokkal, hanem jegyzőkönyvi köszönettel is igyekezett méltányolni. Olvasóinktól reméljük, hogy igyekezni fognak megérteni e néhány sorból mennyi irányban lehetne és kellene segédkezni a mi nőinknek is. Én megvagyok győződve, hogy ott, a hol a papné a papnak, a tanítóné a tanítónak és a község mivel női mindenkinek barátságos jó indulattal segítségére vannak, az egyházi élet, a vallásos és erkölcsi buzgóság is jóval nagyobb eredményeket tud felmutatni. Angol nőink szelleme szálljon a magyar unitárius nőkre, kik annyi szép jelét adták hitöknek buzgóságuknak a multban s kik annyit tehetnek a jövőben is!

Boros György.

Beküldött új könyvek.

Fenyőváry Ipolyka, eredeti székely regény, írta *Péterfi Tamás*, kiadta *Adi Árpád M.-Vásárhelyt*, ára 2 korona.

A *Millenium* lefolyásának története s a millenáris emlékaljakotások. Írta: *Kőváry László*. Kiadta az *Atheneum Budapest*. Ára 4 korona. Budapest *Atheneum részv. társulat*

(A szerkesztőségünkhöz beküldött könyveket mindig megemlítjük és alkalmilag ismertetjük.)

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

— **Dr Brassai Sámuel**. Olvasóink is, a magyar művelt közönség nagy sokasága is, bizonytal nagy érdeklődéssel kíséri egyletünk elnökének és a tudományos világ büszkeségének, Brassai Sámuelnek hogylétét Teljesen jó hirt nem mondhatunk, mivel még mindig ágyban fekszik és némelykor vannak kisebb-nagyobb bántódásai, de most mégis jobban és könnyebben van, élénken és kedvesen beszélget, kérdezősködik. Jelenleg készül kirándulni Tordára Csegezi Mihály táblabíró családjához, hol az év egy részét rendszeren tölteni szokta. Brassai bácsi mindnyájunkké s reméljük, hogy az az őszinte szeretet, melyet annyi ezerezen éreztünk iránta, megnöveli nemcsak lelki, hanem testi erejét is, mert Brassai pácsinak még sok tenni valója van mind a tudomány mind az emberiség érdekében.

— **A főt. püspök úr** kinevezte *Iszlóba Fekete József* volt csókfalvi lelkészt, *Firtos-Váraljára Máté Lajos* bethlenszentmiklósi lelkészt, *Alsó-Járába Székely András* kaáli lelkészt, *Haragnlábura* kántortanítónak *Nagy János* sárosi tanítót. Mindannyian ismert emberek lévén, csak azt kívánjuk, hogy az új helyen kísérje jó siker munkájokat.

— **Az oxfordi Manchester College-nak** f. évi márcz. hó végén szűkebb körü ünnepe volt. Ekkor leplezték le ugyanis, a könyvtár kelet felőli nagy ablakába helyezett üveg-festményeket. E festmények a *Warringtoni unitárius egyházközség* adománya, a hol a jelenlegi *Manch Coll.* a mult százévben, 1754-től 1758-ig „*Warrington Academy*“ név alatt küzdött és fejlődött a szabadabb vallásos eszmék szolgálatában.

Ez ünnepségen több unitárius társulat és egyház képviselői, valamint szép számu érdeklődő közönség jelent meg, kik a terjedelmes szép könyvtárépületet egészen megtöltötték. A *Warringtoni*, mint adományozó egyház küldöttségeül *Drummond H.* fiatal lelkész (a *College* jelen princípálisának fia) és meg két előkelő egyháztag jelent meg.

Az ünnep *Drummond* lelkész rövid alkalmi imájával vette kezdetét. Ezután szép beszédben ecsetelte az *Academy* keletkezését, fejlődését és nehéz küzdelmeit. Rövid vázlatának több megkapó vonása volt. Abban az időben, a mult sz. közepétől kezdve, — az angliai unitárizmusra is mostoha idők jártak, részben saját maguk számbeli csekélysége miatt. Ez *Academy* volt az értelmi központ, honnan a ma már rohamosan fejlődő szabadelvű theologia alapigazságai szárnyra keltek. — Igazgatói és tanárai közül többen szép hirnevet szereztek maguknak, mindamellett is, hogy a sors és emberi elfoglaltság csapásai igen sokszor akadályozták nemes buzgóságukban.

Többek közt *Dr. Aikin*, a szónoklat terén szerzett széles hirnevet a fejlődő új eszmének. *Dr. Barnes*, korának egyik legjobb matematikusa, néhány éven keresztül teljesen egymagára volt utalva, hogy a tanulóknak theologiai és más tudomány-ági dolgokban előadásokat tartson, — mit kiváló szorgalommal és képzettséggel is teljesített. — De mindannyiok fölé emelkedett a híres *Dr.*

Priestley, kinek munkái teljesen új alapot vetettek a bibliai józan kritika terén. Az ő előrehaladott eszméiből nyert legtöbb táplálékot a mai vallásos fővilágosodás.

A College nevében Dr. Drummond principális vette át a festményeket, és egy tartalmas beszéd kíséretében megköszönvén az egyház szép ajándékát, a hirneves elődök hűségére tett fogadást és buzdította a jelenvolt hallgatóságot. Még egy pár köszönő beszéd után, a principális imája zárta be az ünnepséget, melyet végül a College étkező termében kedélyes hangulatu bankett követett.

A festmények a könyvtár keleti, széles nagy ablakába vannak elhelyezve. Apróbb virág- és egyébféle díszítések között két sorban vannak a Warrington Academy egykori tanárainak és igazgatóinak híu arcképei; Allattok pedig a hit, szeretet, vallás, szabadság, tudomány stb. allegorikus képei, melyeknek változatos színi hatása adja meg az egész mű művészi jellegét. Művészi kivitelükben nagyban emelik úgy az épület, mint a könyvtár belső berendezési szépségeit. Ez ablak előtt fog állani nemskára a Dr. Martineau életnagyságu márványszobra, melyet, megelőzőleg egyik londoni muzeumban fognak közszemlére kitenni.

A Sheffieldi Konferencián járt magyar küldöttségnek, élén e lap t. szerkesztőjével, volt alkalmá az egész College-ot megsemlélni. Az egész berendezés, de különösen a művészi érzékkel földszített imaház, teljesen elragadták figyelmüket, s remélhető hogy tapasztalataik a nálunk is e részben már fölkeltek közvéleményre jótékony hatást fognak gyakorolni.

Oxford. Ápril 1897.

L. Ö.

— Nyílt kérdés. Tisztelt Szerkesztő Úr! Nagyon óhajtanék felvilágosítást szerezni valahogyan egy pár dologról, melyek az Unitárius Közlöny ez évi 4. számában fel vannak említve s melyeket röviden a következőkben foglalhatok össze :

1. Igaz-e, hogy vallástánításunk tantervét egyházi főhatóságunk oly egyénnel dolgoztatta ki, a ki csak gyakorlatnélküli idealismussal, madártávlatból szemléli az iskolát?

2. Van-e része abban, hogy a pályázatra beérkezett pályamunkák sikertelenül és érdemetlenül maradtak azon körülménynek, hogy ezeket kolozsvári tanárok bírálták meg?

Mivel pedig e kérdésekre megfelelni többen lehetnek hivatalosak, tisztelttel kérem a Nagytiszt. Szerkesztő urat, sziveskedjék lapjában e két kérdésnek helyet engedni.

Tudnivágyó.

— „A Magyar Hirlap“ a „budapesti társulat“-ot több cikkkben ismertetvén rátér a protestans főpapokra is. Kinek kinek a maga érdemeit megadván a mi szeretett püspökiünkről ezeket írja: Az unitáriusok — még kevesen vannak fővárosunkban, de már elegen arra, hogy külön templomban dicsérjék egy urukat, Istenüket. Híveik száma folyton nő, tanításuk mind szélesebb körben terjed, hisz nem csoda, mikor olyan püspökük van, mint Ferencz József,

Ő az összes főpapok lírikusa, lágy, édes szava a lélek legtítkosabb rejtekeibe is behatol, lelkesít, elbájol és felemel hozzá. Egy ideig képviselő volt de leköszönt erről az állásról, nem való ez a hely olyanoknak akiben van még poézis. Törhetlenül teljesíti fontos miszióját — a mellett a társaságban is igen kedvelt ember, egy-egy ünnep a fővárosba szorult erdélyiek részére, akik mindig visszavágyának bércez hazájukba, hol tisztább a levegő, hol melegebben süt a nap (szerintük) — ha meglátják, hogy megjött a szeretett főpásztor.

Ő felsége a király is szereti „névtársát“ — ahogy őt kolozsvári látogatása alkalmával mosolyogva elnevezte.

A főgondnokuk, Dániel Gábor képviseli jelenben ezt az egyházat a törvényhozásban és szavaz igaz érzéssel a liberális eszmék érdekében a főrendiházban.

— **Háztartás** a magyar háziasszonyok közlönye, egyedüli magyar háztartási lap egyik közelebbi száma a következő rovatokkal és gazdag tartalommal jelent meg: Más idők más viszonyok. (Cz-kk.) Irta Mezricsky Elekné Szalay Alix, Gyermekszoba. Egészség, 2 közlemény. Szépség ápolása, Gerster Miklóstól. Lakás. Kezimunka, 6. közlemény 11 képpel. Szabás és varrás, Margitay Maristól 4 képpel. Háziipar és művészet 4 képpel. Pecséttisztítás. Maradékok fölhasználása. Kártékony állatok Páizszerek. Háztartás. Eléskamra Konyha, 5 közlemény. Konyhanyelvészet. Irta: Szegény Tamás. Lakomák Étlapok 10 napra. Ételek, 11 leírás. Sütőmények. Italok. Kenyérsütés. Baromfiudvar. Méhes Kertészet, rovatvezető Kardos Árpád. Diszkert, képpel, konyhakert 2 képpel. Gyümölcsös, képpel. Nőkről a nőknek. Irodalom. Színészet. Zene. Képzőművészet. Családi rovat: Eljegyzés. Nász. Gyász. Humor Rejtvény Rejtvénymegfejtés és sorsolás. Szerkesztői posta. Megbízások. Szépirodalom. Regény. Apró hirdetések, az előfizetők részére díjtalanul. Hirdetések. — Ezen hézagpótló igazi magyar családi lapnak egyetlen háztartásban sem volna szabad hiányoznia. Időnkint pályadíjokat tűz ki olvasói közt fontosabb háztartási kérdésekben. Megjelen havonként háromszor s előfizetési ára egész évre 6 frt, félévre 3 frt, negyedévre 1 frt 50 kr. Mutató-számokkal a kiadóhivatal (VIII, József-utca 45.) szívesen szolgál.

— **Az Unitárius szöszék** szerkesztője kéri, hogy a kik a könyv árával még el nem számoltak, szíveskedjenek a megfelelő összeget beküldeni. Egyben jelzi, hogy a szegényebb eklésiák 2 frt 20 krért a művet megkaphatják.

— **Halálozások** Ar-rákosi Székely Elek, belügyminiszteri oszt. tanácsos márc. 23 án meghalt Nagy-Szebenben. Az egykor kitűnő tehetségű férfi lelki életének egére az utóbbi időben sötét felhő borult volt, nemcsak a mélyen lesújtott család, hanem mindnyájunk fájdalmára. Székely Elek a tordai jeles unitárius Székely család tagja volt. Több évig volt országgyűlési képviselő, azután szolgált, mint osztálytanácsos a belügyminiszteriumban. Résztvétel vagyunk a lesújtott család iránt. — **Bágyi Kálmán**, a Dávid Ferencz Egyetnek első pénztárnoka és lelkes tagja rövid ideig tartó szenvedés után meghalt. A még csak 42 éves munkás férfi halála váratlanul jött és fájdalmasan érintette ismerőseit, mert benne egy kiválóan pontos és lelkiismeretes munkás veszett el. Neje és egy gyermeke gyászolja. Nyugodjék csendesen! — **Kozma Ferencz** tanfelügyelőt, főiskolánk gondnokát érzékeny vesztéség érte 4 éves kis leánya **Irenke** halálával. Az általános részvét enyhítse a szülői fájdalmat. — **Beczkay János**, a helybeli tudomány-egyetem kitűnő növendéke hosszas gyengélkedés után ápril 25-én váratlanul meghalt. Még a halála előtti napon is megjelent az egyetemen, hogy azzal is emlékéet hagyja annak a nemes ambíciógnak, mely rövid életét a munkásságban és szeretetben oly hosszúvá és dicsőségessé tette. Szülői egyetlen gyermekököt siratják. Vigasztalja fájdalmukat mindnyájunk részvétele és az a tudat, hogy a jók élete a halál után is megmarad!

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

A „D. E. Egylet keresztúrköri fiókja“ Sz.-Kereszturon 1897. márcz. 25-én fényes eredményű felolvasó gyűlést tartott. Jelen volt a helybeli és vidéki intelligencia s a köznépből is sokan. Kovács Sándor buzgó hitrokonunk egy lelkes kis sereget vezérelt Segesvárról. Az istentiszteleten imát és egyházi beszédet köri esperes tiszt. Raffaj Domokos úr mondott. Emelkedett szellemű imája, s Ézs. 45. 19. alapján remekül kidolgozott s művészileg előadott beszéde méltán ragadta magával a nagyszámu templomi közönséget. Istentisztelet után a gymnasium nagytermében Dr. Jankovics Pál lelkesítő megnyitója után, Sándor János gymnásiumi ig. tanár ismertette Stein Löwincz bécsi jogtudós-nak: A nő a nemzetgazdaság terén cz. értekezését. A valóban megszívlelendő tanúságokban gazdag felolvasást a gyülekezet végig nagy figyelemmel hallgatta. Németh István Ábrányi Emil: Keresem az Istent cz. költemé-

nyét szavalta hatásosan. Ezután Raffaj Irma k. a. foglalt helyet a felolvasó asztal mellett. Nagyon csinosan és céltudatosan szól, mint papleány — mit büszkén ismer el — a papnék és papleányokhoz, hangsúlyozva az összetartást. Majd beszél a nők körében előforduló, különböző téves szokásokról, helytelen czimezésekről s végül az Egyletet a nők pártfogásába ajánlja. Közreműködött templomozásán: Tóth Vilmos szentábrahामी tanító férfi dalegyletével, a gyűlésen Katona Sándor a gymnasium dalkörével. Az ezt követő tarsas ebéd után Tóth Vilmos a f-egylet tiszteletére dalegyletével gyönyörű hangversenyt rendezett a „Korona“ vendéglőben. Nagy, önfeláldozó ügyszeretetre vall, a mit ott hallottunk attól a teljesen ismeretlen 12 szentábrahामी atyától! A legszebb népdalokat, bordalokat, indulókat adtak elő nagy praecisitással, élvezetet szerezve a szép számu közönségnek. Valóban dicséretre s követésre méltó Tóth V. barátunk működése. Gratulalunk! Gondolom, f-egyletünk érzelmeit tolmácsolom, midőn hálás köszönetet mondok buzgó működéséért minden szereplőnek.

arcsafalva, 1897 ápr. 15.

Ürmösi Sándor, f.-e. titkár.

A háromszéki fiók-egylet május 12-én fog gyűlést tartani, melynek főcélja a lelkeszkör megalakítása lesz.

A David Ferencz Egylet pénztárába f. é. márcz. 19-től ápril. 29-ig rendes tagsági díjat fizettek: Fekete Ilka Torda, Vécei Sámuel, Farkas Vilmos, Kovács János, Ferencz József, Ferencz Józsefné alapító tagok, Ejszaki Károly, Sárdi István, Molnár Sándor al. 97-re, Ulár Pál al. 96—97-re, Pataki Istvánné, Debreczeni Sándorné, Dr Nyiredi Géza, Dengyel Jánosné, Szász Adám al, Zsakó István al. t. 97-re Kolozsvár, Csegezi Árpád Torda, Özv. Darkó Mihályné, Dávid Istvánné, Balázsi Ferenczné Torda 97-re, Gál Lajos Kövend 96—97-re.

Előfizetési díjat fizettek: Oborzil Gyula 96—97-re, Kardos Kálmán, Bleha Jánosné, Falázs Ferencz Kolozsvár 97-re.

Kedvezményes díjat fizetett Simó Áron Csik-Szerede 97-re.

A sz-kereszturi t. e. pénztárába fizettek: Gróf Lajos B.-ujfalu 95—96-ra, Sándor János 97-re, Sándor Jánosné 96—97-re, Barabás József Sz-Keresztur, József Mihály. Végh Mihály Rava 97-re, Jakabházi Gábor Sz.-Ábrahám 95—96-ra, Vári Domokos A.-Simenfalva 92—95-re, Kovács Sándorné Segesvár, Györfi Ferencz, Sz.-Mihály 97—re

Kolozsvár 1897 április 30-án

Gálfi Lőrincz
pénztárnok

Szerkesztői Izenetek. Kaál. „Egy jelenvolt előfizető“ aláírással levelet kaptunk közlesre. Nem kételkedünk, hogy a levélben foglaltak valók, de olyan közleményt, melynek írójának neve előttünk ismeretlen, nem adunk ki. Kérjük az illetőt, előfizetőt, hogy az ekklesia haladásáról mondottakat még egyszer írja le és küldje be neve aláíráásával. A nevet a lapban nem fogjuk közölni, ha úgy kívánja — D. D. P.—i. Az újabb küldeményt vettük, a korabbít illetőleg a mult számban ment izenet. „Nem esküszöm“ cikket a jövő számban egész terjedelemben közöljük. R. I. Usz. Nagyon kedves levelére nem válaszolhattam ez ideig, mivel megérkeztek már a világban voltam. Tudositás jó. Nagy örömmel látom, hogy a felolvasó gyűlés oly szépen sikerült.

TARTALOM: Levél Brassai Sámuel urnak (Költ.) Gárdonyi Géza 73. l. — Luther mint ember. Grätz Mór 77. l. — Az angol unitáriusok között. Boros György 70. l. — Mi biztosítja leginkább a templomba járást? 81. l. — Nők világa: Az angol nők munkásságáról. Boros György 83. l. — Beküldött új könyvek. 85. l. — Egyházi és iskolai mozgalmak: Dr. Brassai Sámuel. A főt. püspök úr. Az Oxfordi Manchester College Nyílt kérdés. A „Magyar hírlap“. Háztartás. Az Unitárius szöszék Halálózás 85. l. — Egyleti élet és munkásság: A David F. egylet kereszturi fiókja. A háromszéki fiók-egylet. Nyugtázás. Szerkesztői Izenetek. 87. l.

Nyomatot Gámán J. örökösénél Kolozsvárt. (Belközéputca 2.)